

אוב או ידעוני, מות יומתו".

בעל אוב — זה מכשף הנקרא "פיתום", המדבר משחיו. המכשף הזה מעלה את נפש המת מן הארץ, ומושיבה בשחיו מתחת לזרועותיו, ומקיש בשתי זרועותיו, ואז מדברת נפש המת.

וידעוני — זה המדבר בפיו. שמכניס לפיו עצם חיה הנקראת "ידוע", ואז מדברת נפש המת מתוך העצם, מכח כשפיו, מאליה, מבלי שיעשה מעשה.

הרי אלו, אוב וידעוני, **בסקילה**, שנאמר [ויקרא כ] "באבן ירגמו אותם".

והנשאל בהם — באזהרה. שנאמר [ויקרא יט] "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים".

וחוזרת ונכללת האזהרה לנשאל, באיסור הכללי של כישוף, שנאמר [דברים כב] "לא ימצא בך... חובר חבר, ושואל אוב וידעוני".

גמרא

בתחילת מסכת כריתות מונה המשנה את שלשים וששה חייבי כריתות שבתורה, שחייבים על שגגתם חטאת. ומונה שם המשנה רק את בעל אוב, ולא את הידעוני, על אף שבשניהם חייב כרת. ואילו כאן לגבי חיוב הנסקלים מונה המשנה גם את הידעוני, יחד עם בעל אוב.

ולכן דנה הגמרא: **מאי שנא הכא**, מדוע שונה משנתנו מהמשנה במסכת כריתות, דקתני במשנתנו גם **בעל אוב** וגם **ידעוני**,

ושואלת הגמרא: **ולמאן דאמר מולך עבודה זרה היא**, ומסירת הבנים אליו היא כדרך עבודתו, כרת שאמר הכתוב **במולך**, למה לי?

ומתצת: **למעביר בנו שלא כדרכה**.

עוד שואלת הגמרא: **ולמאן דאמר, מגדף עבודה זרה היא**, כרת במגדף, למה לי? והרי דרכה בכך?

לכדתניא: אמר הכתוב במגדף [במדבר טו] "הכרת תכרת הנפש ההיא", ללמדך, "הכרת" — בעולם הזה, "תכרת" — לעולם הבא. דברי רבי עקיבא.

אמר לו רבי ישמעאל: **וחלא כבר נאמר גם "ונכרתה"**. וכי שלשה עולמים יש?

אלא, "ונכרתה" — בעולם הזה, "הכרת" — לעולם הבא, "תכרת" — דברה תורה כלשון בני אדם

סו-א

מתניתין

אמרה תורה [ויקרא יט לא] "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים".

ואם עבר כמזיד, חייב כרת, שנאמר [ויקרא כ ו] "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים, והכרתי אותו מקרב עמו".

וכיון שעל הזדון חייב כרת, על השגגה חייב חטאת.

ואם עבר כמזיד ובהתראה, חייב מיתה, שנאמר שם "ואיש או אשה כי יהיה בהם

שחייב בו רק בכדרכו, כי מולך אינו עבודה זרה, והקפידה התורה תורה עליו. רש"י

ודנה הגמרא: **וריש לקיש, מאי טעמא לא אמר רבי יוחנן?** —

אמר רב פפא: חלוקין הן במיתה. לגבי חיוב מיתה אמר הכתוב "בעל אוב או ידעוני", ולא "בעל אוב וידעוני", וחילקם הכתוב לענין מיתה, שחייב מיתה על כל אחד בנפרד. ומכאן מוכיח ריש לקיש, שידעוני אינו חייב בקרבן על שגגתו. כי אילו היה ידעוני חייב קרבן, היה חילוק חטאות בינו לבין בעל אוב, היות וסבר ריש לקיש שחיוב של מיתות חלוקות במזיד, מחלקות בשוגג לחטאות. ובהכרח שאין בידעוני חיוב חטאת, לפי שאין בו מעשה.

ואילו **רבי יוחנן** סובר, כי רק חלוקה דלאו — שמה חלוקה לגבי חטאות. אבל חלוקה דמיתה במזיד — לא שמה חלוקה לגבי חטאות. וכיון שבעל אוב וידעוני נאמרו בלאו אחד, אין בהם חלוקה לחטאות על העולם אחד. ולכן לא מנה הכתוב ידעוני יחד עם בעל אוב בתחילת מסכת כריתות.

ורבי יוחנן — מאי טעמא לא אמר כריש לקיש, האומר, כיון שאין חייבים חטאת בלי מעשה, לכן לא מנה התנא בכריתות את ידעוני, לפי שאין בו מעשה, והרי גם רבי יוחנן סובר שאין חיוב חטאת בלי מעשה!?

אמר לך רבי יוחנן: מתניתין דכריתות בשיטת רבי עקיבא היא, דאמר: לא בעינן

ומאי שנא גבי כריתות, דקתני רק בעל אוב, ושייריה ושייר התנא ולא מנה לידעוני בכלל חייבי הכריתות שבתורה!?

רבי יוחנן אמר: הואיל ושניהן, בעל אוב וידעוני, בלאו אחד נאמרו. ולפיכך אין חילוק חטאות למי שעובר על שניהם בהעלם אחד, ואינו חייב אלא חטאת אחת. ואילו התנא במסכת כריתות מנה את כל חייבי כריתות החלוקים לחטאות, שאם עשה את כולן בהעלם אחד, חייב שלשים ושש חטאות חלוקות. אך על אוב וידעוני אינו חייב אלא חטאת אחת, כיון שנאמרו בלאו אחד, ורק לאוין חלוקים מחלקים לחטאות, ולכן לא אמר התנא במסכת כריתות "אוב וידעוני".⁽³³⁾

ריש לקיש אמר: ידעוני אין בו חיוב חטאת לפי שאין בו מעשה, כי העצם מדברת מאליה,⁽³⁴⁾ ואין מביאים קרבן חטאת אלא על מעשה, אבל בעל אוב עושה מעשה בהקשת זרועותיו.

ודנה הגמרא: **ורבי יוחנן,** הסובר שגם ידעוני חייב חטאת, אלא שאין חילוק חטאות בין בעל אוב וידעוני, אם כן, **מאי שנא בעל אוב דנקט התנא בתחילת מסכת כריתות,** ולא נקט ידעוני!?

ומבאר הגמרא: **משום דפתח ביה קרא,** בכל מקום בתורה הקדים הכתוב את בעל אוב לידעוני.

33. עיין ברש"י שמבאר את מקור הדין שרק לאוין מחולקים מחלקים לחטאות, שאנו למדים מסמיכות הפסוקים שהחטאות באות על הלאוים.

34. והכנסת העצם לפיו אינה בכלל מעשה

ולכן גם לצד השני, אם נאמר עונש כרת אחד על

מעשה לחיוב חטאת, שהרי המשנה שם מונה את המגדף, שאין בו מעשה, ובכל זאת חייב קרבן על שגגתו.⁽³⁵⁾

וריש לקיש, נהי דלא בעי רבי עקיבא מעשה רבה, גדול, מעשה זוטא בעי, ואילו ידעוני אין בו מעשה כלל.

ומבאר הגמרא לריש לקיש, הסובר שלכולי עלמא צריך מעשה: מגדף, מאי מעשה זוטא איכא? — עקימת שפתיו בעת דיבורו הוי מעשה. אבל בידעוני אין אפילו עקימת שפתיים, שהרי המת מדבר בעצמו מתוך העצם.

בעל אוב, מאי מעשה איכא? —

ומבאר הגמרא: הקשת זרועותיו, שמעלה את המת בכישוף על ידי הקשת זרועותיו, הוי מעשה.

אך תמהה הגמרא: ואפילו לרבנן? כיון שנחלקו רבנן על רבי עקיבא רק במגדף ולא בבעל אוב, הרי לכאורה יש לומר, שחכמים מודים שחייב חטאת על שגגת בעל אוב.

ועל כך קשה: והתניא: אינו חייב חטאת על שגגת עבודת כוכבים אלא על דבר שיש בו מעשה, כגון זיבוח, קיטור וניסוך והשתחואה.

ולכאורה קשה, הרי בהשתחואה אין "מעשה" הפועל דבר כל שהוא, אלא הוא נעשה רק בגופו.

ואמר על כך ריש לקיש לתרץ: מאן, מי הוא תנא, ששנה בברייתא שאינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה, וכגון "השתחואה" — רבי עקיבא היא, דאמר לא בעינן מעשה רבה, אלא די במעשה זוטא כדי לחייבו חטאת. והשתחואה נחשבת למעשה זוטא. ומה שאמר התנא בברייתא שאינו חייב חטאת אלא על מעשה, היינו שצריך לפחות מעשה זוטא.

ורבי יוחנן אמר: אפילו תימא שהברייתא המחייבת על השתחואה היא אפילו לדברי רבנן רבנן, כי כפיפת קומתו, לרבנן, הוי מעשה.

ומדייקת הגמרא, מכך שריש לקיש חולק על רבי יוחנן, ומעמיד את הברייתא של השתחואה דוקא לרבי עקיבא, משמע שלריש לקיש כפיפת קומתו היא לא נחשבת למעשה, ולכן פטור עליה, לרבנן.⁽³⁶⁾

ועל כך תמהה הגמרא: השתא לריש לקיש, כפיפת קומתו, לרבנן, לא הוי מעשה, אם כן, כיצד יתכן שהקשת זרועותיו דבעל אוב — הוי מעשה?!

ומתרצת הגמרא: כי קאמר ריש לקיש נמי

האיסור, אלא פעולה הקודמת לו, שהיא העלאת המת ודיבורו מתוך פיו של הידעוני.

35. ומנצא, שלפי רבי יוחנן רבי עקיבא מחייב חטאת אפילו בעבירה שאין בה מעשה כלל, ורק חכמים, הפוטרם מגדף מחטאת מצריכים

מעשה. ואילו ריש לקיש סובר שגם לרבי עקיבא צריך מעשה, אלא שדי במעשה זוטא, ולחכמים צריך מעשה רבה.

36. מתבאר לפי גירסת הגמרא במסכת כריתות]

בכריתות.

תנו רבנן: [דברים י"ח] "הבר הבר" — אחד חבר גדול, שמחבר חיות גדולות על ידי כישוף, ואחד חבר קטן, שמחבר יחד חיות קטנות על ידי כישוף, ואפילו מחבר יחד רמשים, כמו נחשים ועקרבים, ואפילו עושה זאת כדי שלא יזיקו, כגון שמגרה אותם זה בזה כדי שילכו למקום מדבר, ולא יזיקו כאן.

אמר אביי: הלכך, האי מאן דצמיד זיבורא ועקרבא, המחבר בלחשיו נחש ועקרב, אף על גב דקא מיכוין לחברם כדי דלא ליזקו — אסור.⁽³⁷⁾

ומקשה הגמרא: ורבי יוחנן, מאי שנא דכפיפת קומתו לעבודה זרה, לרבנן, הוי מעשה, ואילו עקימת שפתיו במגדף, אמרו רבנן דלא הוי מעשה?

ומתרצת הגמרא: אמר רבא: שאני מגדף, הואיל וישנו בלב. לפי שעיקר חיובו של המגדף הוא בגלל כונתו בלב "לברך" את ה', ובדיבורו הוא רק משמיע את מה שבלבו, ולכן עקימת שפתיו אינה נחשבת למעשה. מה שאין כן המשתחוה לעבודה זרה, שאין חיובו על כונת לבו, אלא על מעשה ההשתחוה, לכן כפיפת קומתו נחשבת למעשה.

מתניב רבי זירא, הרי שנינו בתורת כהנים, סא-ב בפרשת חטאת, מדכתיב "ועשה", יצאו עדים זוממים, שגם אם שגגו באיסור עדים זוממים, הרי הם פטורים מחטאת, לפי שאין בהן מעשה.

שהקשת זרועותיו נחשבת מעשה, רק לרבי עקיבא אמר זאת, אבל לרבנן — לא אמר זאת.

אך שואלת הגמרא: אי הכי, שלרבנן גם הקשת הזרועות בבעל אוב אינה נחשבת למעשה לפי רבנן, אם כן, המשנה בכריתות האומרת שלפי רבנן יצא מגדף, אינה צריכה להסתפק ב"יצא מגדף", אלא לפי רבנן, "יצא מגדף ובעל אוב", מיבעי ליה למימר!

אלא, אמר עולא: המשנה בכריתות, שמשמע ממנה שלרבנן חייב חטאת על בעל אוב, מדברת במקטר לשד, שמעלה את המת באופן שמקטר לשד הממונה על כך, והקטרה היא מעשה גמור.

אמר ליה רבא: מקטר לשד — עובד עבודה זרה הוא! ומדוע נמנים שם עובד כוכבים ובעל אוב כשני חיובים נפרדים?!

אלא, אמר רבא: המשנה בכריתות עוסקת במקטר לחבר. שאינו מקבלו באלוה, אלא הוא מקטיר קטורת שמועילה לו לכישוף שהוא עושה במטרה לחבר את השדים אליו לכאן.

אמר ליה אביי: הרי המקטר כדי לחבר את השדים אליו, איסור "חובר חבר" הוא, ואין בו כרת וסקילה, אלא רק איסור לאו.

אמר לו: אין, אכן "חובר חבר" רגיל אינו אסור אלא בלאו. אולם והתורה אמרה כאן, לגבי חובר זה, שהוא מקטר לשד הממונה על השדים, שהוא בסקילה, במזיד, ולכן אם היה שוגג חייב חטאת, ובו עוסקת המשנה

37. וכגון שאין רצים אחריו, שאין כאן פיקוח נפש. רש"י